

„Dzięki temu Dokumentowi trud interpretacji Pisma św. może uzyskać nowe wsparcie dla dobra całego świata, dla ukazania pełni prawdy i triumfu miłości u progu trzeciego tysiąclecia”.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

Ks. Norbert Mendecki

ALALACH – ZAPOMNIANE KRÓLESTWO

Prace archeologiczne w Alalach (dzisiejsze Tell Atszana), leżącym niedaleko Antiochii (Antakya)¹, przeprowadził L. Woolley w latach 1937—1949. Odkopano 17 warstw archeologicznych: ² warstwy XVII—VIII pochodzą z lat ok. 3400 do ok. 1780 przed n.Chr., warstwy VII—I z lat 1780 do 1187 przed n.Chr. Ok. r. 1187 przed n.Chr. Alalach zostało zburzone przez „ludy morza”. Spośród odkrytych tam tabliczek glinianych najwięcej pochodzi z warstwy VII (18 w.) — 175 tabliczek i z warstwy IV (15 w.) — 281 tabliczek. 100 tabliczek nie zostało jeszcze opublikowanych ze względu na uszkodzenia. W oparciu o zawartość treściową D. J. Wiseman podzielił tabliczki w następujący sposób:³ 1. umowy polityczne, 2. sprawy sądowe, 3. umowy prywatne, 4. akta darowizny, 5. dokumenty ślubne, 6. fragmenty umów, 7. listy, 8. przepisy dotyczące ofiar, 9. lista osób, 10. wykaz porcji, 11. lista zwierząt, 1. lista materiałów tekstylnych, 13. lista przedmiotów metalowych, 14. lista przedmiotów drewnianych, 15. lista broni, 16. rejestr w języku hurryckim, 17. różne teksty, 18. pieczęcie, 19. teksty leksykograficzne, 20. teksty literackie sumerycko-akkadyjskie, 21. tekst hetycki. Teksty grup, 5, 7, 9 (za wyjątkiem listy posiadaczy majątkowych), 11 (za wyjątkiem listy bydła i owiec), 14, 15, 19, 20 i 21 pochodzą z okresu średnio-babilońskiego (warstwa IV), pozostałe grupy tekstów przypadają na okres starobabiloński i śred-

¹ Ok. 18 km na północny-wschód od Antiochii, por. M. Dietrich / O. Loretz, art. *Alalach*, w: H. Haag, *Bibel-Lexikon*, Einsiedeln ²1963, 43—45, szczeg. 43.

² Por. L. Woolley, *Alalakh. An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay*, 1937—1949, Oxford 1955, 5nn.

³ D. J. Wiseman, *The Alalakh Tablets*, London 1953, 25nn.

pozostałe grupy tekstów przypadają na okres starobabiloński i średniobabiloński.⁴ Z tego podziału wynika, że Alalach okresu starobabilońskiego zajęty był polityką wewnętrzną. Jego znaczenie międzynarodowe wzrosło dopiero w okresie średniobabilońskim. Międzynarodowe stosunki handlowe odzwierciedlają teksty grupy 11, 14 i 15, a powiązania kulturowe z Babilonią teksty grupy 19 i 20.

Mieszkańcy Alalach należeli, według wszelkiego prawdopodobieństwa, do etnicznej grupy hurycyckiej i indogermańskiej.⁵ Świadczy o tym lista osób z grupy 9 — kananejskie nazwiska osób dominujące w okresie starobabilońskim zostają wyparte przez nazwiska hurycyckie i indogermańskie. Także semicki język z Alalach uległ wpływowi otoczenia. Na język hurycycki i jakiś indogermański dialekt mieszkańców Alalach wskazują też zakrojone na szeroką skalę stosunki handlowe i kulturowe z północno-wschodnią częścią Azji Przedniej.

Posiadamy mało informacji na temat historii miasta. Warstwa VII (18 w.) przynosi nazwiska królów z Alalach: Abban, Ammitaqum, Irkabtum oraz nazwiska sąsiednich królów z Jamchad: Hammurapi, Jarimlim, Niqmepuch.⁶ W warstwie IV (15 w.) znajdujemy nazwiska królów z Alalach sprawujących władzę również nad przyległym Mukisz: Ilimilimma I, Idrimi, Niqmapa, Ilimilimma II.⁷ Tabliczki wymieniają też królów państw ościennych z Mitanni — Parattarna, Sutarna, Saussatar, oraz z Kizzuwatna — Pillia i Sunaszszura.

Z wymienionych królów Alalach na uwagę zasługuje król Idrimi, syn Ilimilimma I, panujący w Alalach-Mukisz w latach 1510—1480.⁸ W czasie wykopalisk archeologicznych znaleziono statuę Idrimi o ważnym znaczeniu dla historyków sztuki (wpływy hurycyckie) z tekstem, szkicującym życie tego największego króla Alalach-Mukisz. Historia życia Idrimi przedstawia się następująco.⁹ Na skutek powstania musiał on opuścić Alalach. Wraz ze starszymi braćmi udaje się do Emar — miasta matki. Siedem lat trwało wygnanie. Pokrzepiony na duchu widzeniem ptaka i Tieromina z Addu (= Hadad) postanowił wrócić do Alalach. Przygotowania do wyprawy miały miejsce w Kanaanie, skąd wyruszył w kierunku Mons Cassius, a stąd w kierunku Alalach. Dzięki pomocy wojskowej króla Mitanni Parattarna (będą-

⁴ M. Dietrich/O. Loretz, art. cyt., 44.

⁵ D. J. Wiseman, dz. cyt., 8—13.

⁶ Tamże, 2—5; tenże, *Some Aspects of Babylonian Influence at Alalah*, „Syria” 39, (1962) 180—187, szczeg. 181—184.

⁷ D. J. Wiseman, *The Alalakh Tablets*, dz. cyt., 5—8; por. tenże, *Some Aspects* art. cyt., 184—187.

⁸ S. Smith, *The Statue of Idri-mi*, London 1949, passim; B. Landsberger, *Assyrische Königsliste und „dunkles Zeitalter”*, JCS 8 (1954) 31—73, 106—133, szczeg. 54—55.

⁹ Por. L. Woolley, *Ein vergessenes Königreich*, Wiesbaden 1954, 123nn; por. też A. Alt, *Das Königtum von Alalah*, WdO 3 (1964/1966) 3—18, szczeg. 3nn; por. też D. J. Wiseman, *The Alalakh Tablets*, dz. cyt., 5—8.

cego prawdopodobnie zarządcą Mukisz) udało się Idrimi zdobyć Alalach. Jako król przedsięwziął Idrimi szereg wypraw wojennych w celu wzmocnienia własnej potęgi. W końcu informuje nas tekst o różnych ofiarach składanych nieustannie bogom z Alalach, przeklina zaś tego, który waży się zniszczyć statwę oraz inskrypcję. Tekst kończy się błogosławieństwem dla pisarza królewskiego niejakiego Szaruruwa i napomina czytelnika, by zachował w pamięci króla, który w wieku 30 lat objął rządy w Alalach. Idrimi zawarł porozumienie z królem Pillia z Kizzuwatna, dotyczące konfliktu granicznego i traktowania uchodźców (tabliczka 3).¹⁰ Na tabliczkach 99a, 100, 187, 227 i 395 mamy pieczęć króla Idrimi. Jego następcą był syn Niqmepa.

Wykopaliska archeologiczne w Tell Atszana nie zostały definitywnie zakończone. Przypuszcza się, że następne wyprawy przyniosą więcej materiałów i pozwolą lepiej zrekonstruować historię tego zakątka świata.

Wiedeń

KS. NORBERT MENDECKI

S P R A W O Z D A N I A I W I A D O M O Ś C I

Ks. Tadeusz Brzegowy

XIII MIĘDZYNARODOWE SPOTKANIE SOCIETY OF BIBLICAL LITERATURE (BUDAPESZT 1995)

Założona w 1880 r. *Society of Biblical Literature* jest jednym z najstarszych stowarzyszeń naukowych w Stanach Zjednoczonych i liczy obecnie około 6.000 członków. Jej założeniem jest stymulowanie krytycznych studiów nad literaturą biblijną i wymiana doświadczeń i zdobyczy naukowych na tym polu zarówno przez publikacje jak i spotkania uczonych. Stowarzyszenie wydaje dwa periodyki biblijne (*Journal of Biblical Literature* i *Semeia*) oraz wiele serii monograficznych. Ma swój udział w wy-

¹⁰ D. J. Wiseman, *The Alalakh Tablets*, dz. cyt., 31—32.